

Юрій Іванович ДАНЬКО

доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи,
Сумський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-9847-1593
E-mail: yuriy.i.danko@gmail.com

Андрій Ігоревич ХВОСТИКОВ

доктор філософії (PhD) з економіки,
здобувач кафедри митної справи та оподаткування,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
ORCID ID: 0000-0003-1177-9761
E-mail: andrewhvostikov@gmail.com

Олександр Вікторович НАКІСЬКО

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та аудиту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка
ORCID ID: 0000-0003-3789-2455
E-mail: nakisko307@gmail.com

СВІТОВІ АГРАРНІ РИНКИ: АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Данько Ю.І., Хвостіков А.І., Накісько О.В. Світові аграрні ринки: аналіз динаміки та перспективи. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 2. С. 307 – 316.

Анотація

Вступ. Світові ціни впливають на рівень ціноутворення всередині країни, що, у свою чергу, впливає на рівень конкурентоспроможності продукція. Крім рівня цін, міжнародні аграрні ринки знаходяться під впливом обсягу виробництва конкретного товару окремими державами, загальної динаміки торгівлі, обсягу експорту-імпорту, міжурядових зв'язків між конкретними країнами щодо встановлення обсягу та переліку квот. Не зважаючи на сталу позитивну динаміку нарощування обсягів світової торгівлі української продукції аграрного сектору, існуючий вітчизняний зовнішньоекономічний експортний потенціал використаний не в повному обсязі, що вимагає пошуку шляхів активізації його використання і подальшого нарощення.

Метою статті є аналіз світових аграрних ринків, оцінка перспектив їх розвитку та обґрунтування напрямів посилення позицій України на них.

Результати. Здійснено аналіз зростання та структури світової торгівлі, а також її місця у світовому воловому внутрішньому продукті. Визначено динаміку цін на ключові продовольчі товари у світі на основі чого запропоновано модель ARIMA для прогнозування ціни пшениці на світовому аграрному ринку. Визначено рівень конкуренції ключових українських сільськогосподарських товарів на світовому ринку (пшениця, соняшник, ячмінь, кукурудза) як детермінанти цих ринків. На основі аналізу динаміки та перспектив світових аграрних ринків запропоновано класифікувати світові аграрні ринки на: класичні сільськогосподарські; інноваційні, представлені переважно органічними продуктами; нішових культур; ринки продуктів тваринництва. Визначено перспективні зовнішні аграрні ринки для українських сільськогосподарських товаровиробників, а саме ринки нішових культур.

Ключові слова: аграрний ринок, світові аграрні ринки, сільськогосподарські товаровиробники, структура ринку, експорт, конкурентоспроможність.

Yuriy DANKO

Doctor of Economic Sciences, Professor, Vice-Rector for Research Work,
Sumy National Agrarian University

Andrii KHVOSTIKOV

PhD in Economics, Applicant for the Department of Customs and Taxation,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Oleksandr NAKISKO

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting
and Audit, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

WORLD AGRICULTURAL MARKETS: ANALYSIS OF DYNAMICS AND PROSPECTS

Danko Y., Khvostikov A., Nakisko O. World agricultural markets: analysis of dynamics and prospects. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2021. Volume 6. № 2, pp. 307-316.

Abstract

Introduction. World prices affect the level of domestic pricing, which, in turn, affects the level of competitiveness of products. In addition to price levels, international agricultural markets are influenced by the volume of production of a particular product by individual countries, the general dynamics of trade, exports and imports, intergovernmental relations between specific countries to establish the volume and list of quotas. Despite the constant positive dynamics of increasing world trade in Ukrainian agricultural products, the existing domestic foreign economic export potential is not fully used, which requires finding ways to intensify its use and further increase.

The purpose of the article is to analyse the world agricultural markets, assess the prospects for their development and justify ways to strengthen Ukraine's position on them.

Results. An analysis of the growth and structure of world trade, as well as its place in world gross domestic product have been implemented. The dynamics of prices for key food products in the world is determined, based on which the ARIMA model for forecasting the price of wheat on the world agricultural market is proposed. The level of competition of key Ukrainian agricultural goods on the world market (wheat, sunflower, barley, corn) is determined as determinants of these markets. Based on the analysis of the dynamics and prospects of world agricultural markets, it is proposed to classify world agricultural markets into classic agricultural; innovative, represented mainly by organic products; niche crops; livestock markets. Promising foreign agricultural markets for Ukrainian agricultural producers, namely niche markets, have been identified.

Key words: agricultural market, world agricultural markets, agricultural producers, market structure, export, competitiveness.

JEL classification: D40

Вступ

В сучасних умовах поширення та посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів, із зростанням рівня відкритості економік окремих країн ступінь конвергенції світових економік відчутно зростає. Наслідки цих процесів для кожної окремої країни є неоднозначними. Для розвинутих країн це вирішальний ресурс зростання обсягів зовнішньої торгівлі, збільшення ступеню експансії транснаціональних корпорацій, посилення міжнародного руху капіталу й міграції робочої сили. Для країн, які розвиваються це передбачає посилення конкуренції, що підвищує вимоги до рівня якості продукції і, як результат, знижує рівень конкурентоспроможності їх продукції. Саме така ситуація склалася і для українського виробництва. Для експортоорієнтованих галузей, до яких відноситься і сільське господарство України, ці тенденції є набагато важливішими. Світові ціни впливають на рівень ціноутворення всередині країни, що, у свою чергу, впливає на рівень конкурентоспроможності продукція. Крім рівня цін, міжнародні аграрні ринки знаходяться під впливом обсягу виробництва конкретного товару окремими державами, загальної динаміки торгівлі, обсягу експорту-імпорту, міжурядових зв'язків між конкретними країнами щодо встановлення обсягу та переліку квот.

Вивченню питань розвитку світового аграрного ринку присвячено велику кількість наукових праць як вітчизняних, так і іноземних науковців. Серед них слід назвати таких, як І.Амеліна, В.Артеменко, Д.Блендфорд, О.Бородіна, Й.Браун, Дж.Бафес, Ю.Лупенко, Т.Патика, О.Михайленко, В.Онегіна, І.Тур, А.Уніят, А.Філіпенко, Г.Федосєєва, О.Шебравська, М.Яременко та інших. У цілому, попри значні наукові напрацювання, завдання наукового обґрунтування підходів щодо посилення позицій країн на світових аграрних ринках як в цілому, так і в окремих його сегментах залишають недостатньо вивченими та потребують подальшого опрацювання.

Мета дослідження

Метою статті є аналіз світових аграрних ринків, оцінка перспектив їх розвитку та обґрунтування напрямів посилення позицій України на них.

Виклад основного матеріалу дослідження

Міжнародна торгівля вирішальним чином впливає на загальну динаміку виробництва. За останній час частка світової торгівлі у світовому ВВП збільшилася з 20% у 1995 р. до 56% у 2016 р. В окремих країнах, наприклад ЄС, це відношення становить близько 80% [1]. Потужне зростання світової торгівлі після другої світової війни, яке перевищувало темпи зростання ВВП, на початок ХХІ століття зменшилося, але також характеризувалось значною волатильністю. На даний момент (рис. 1) спостерігається синхронізація між темпами зростання цих показників.

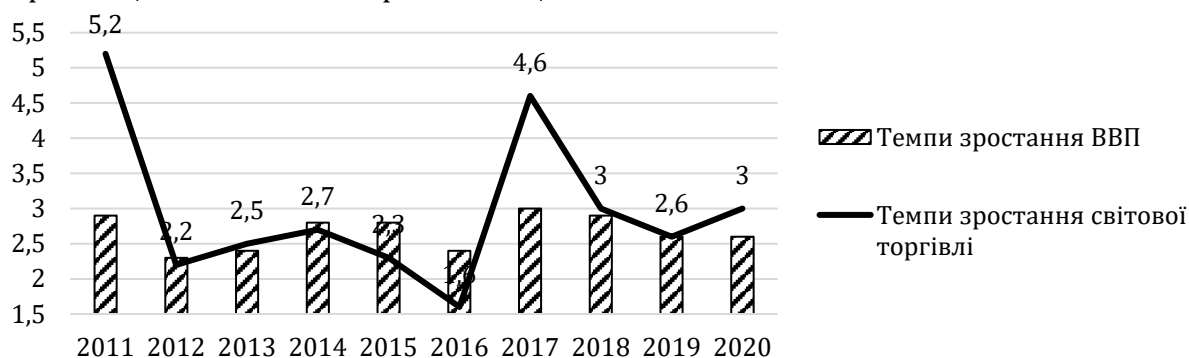


Рис. 1. Динаміка показників зростання світової торгівлі та ВВП [2]

Активізації світової торгівлі традиційно провокувала зростання цін, що спостерігалось з 2002 по 2008 р. Крім того, значний вплив мало приєднання до СОТ у 2001 р. такої потужної світової економіки як китайська. Такі тенденції відображають значне посилення ролі торговельно-економічних відносин в загальному економічному розвитку кожної країни. Крім значної динаміки міжнародна торгівля за останні роки характеризується відчутними змінами в її структурі (рис. 2).

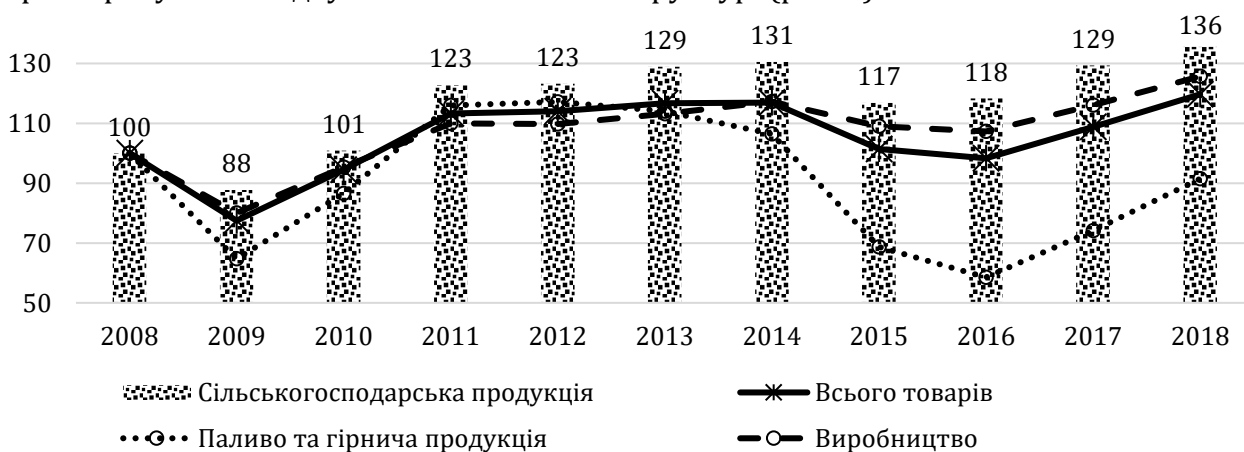


Рис. 2. Динаміка експорту основних груп товарів (2008 = 100%) [2]

Як бачимо, післякризовий період характеризувався загальним скороченням за всіма групами товарів, із найменшим по сільськогосподарській продукції. Також саме ця група товарів ще у 2010 р. повернулася за показниками на докризовий рівень. Подальше зростання з 2011 по 2014 рр. було характерно майже для всіх груп, але саме продукція аграрного сектора характеризувалася найвищими показниками. Натомість в цей час спостерігалось помірне скорочення експорту палива і гірничої продукції, яке різко скоротилося у 2015 р., склавши 69% від рівня 2008 р. У подальшому ця тенденція поглибилася до 59% у 2016 р. У 2015 р. спостерігалось помітне скорочення темпів за всіма групами, що варто розглядати як загальносвітову тенденцію. А з 2016 р. знову спостерігається позитивна динаміка, темпи зростання всіх груп товарів є подібними, що дозволило паливу і гірничі продукції зрости до 91%, а сільськогосподарська продукція, залишаючись лідером за темпами, набула найвищого значення 136% у 2018 р. У цілому за досліджуваний період сільськогосподарська продукція має найвищі темпи збільшення експорту, що дозволяє розглядати її як таку, що користується найбільшим попитом на світовому ринку. Це відображає зростання світового попиту на продукцію аграрного сектору, що є позитивним чинником для конкурентоспроможності вітчизняних продуктів.

Особливість впливу зовнішніх ринків на конкурентоспроможність продукції аграрного сектору полягає в структурі самих ринків. Проведений аналіз дозволяє констатувати, що динаміка ринку, перш за все, залежить від цінних коливань, які є результатом як об'єктивних процесів змін у попиті, пропозиції, структури конкурентів, але й значних спекулятивних очікувань, які формуються в ході торгівлі основними сільськогосподарськими продуктами на світових ринках і через біржі.

Стабільний попит на агропродукцію обумовлена необхідністю забезпечення продовольством населення планети, яке стрімко збільшується. Крім того частина продукції рослинництва широко використовуються у тваринництві, що складає відчутний сегмент ринку. ФАО здійснює моніторинг цін на ключові групи продовольчих товарів (рис. 3).

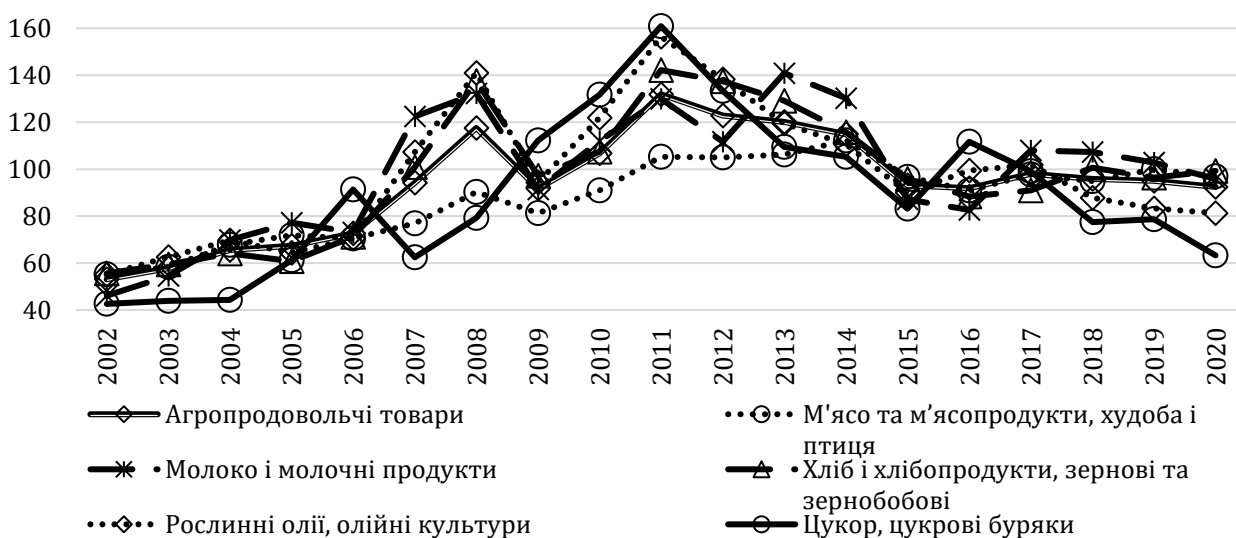


Рис. 3. Динаміка цін на ключові продовольчі товари (база ціни 2014-2016 рр.) [3]

Як бачимо, найменша волатильність серед цін на м'ясо і м'ясопродукти, пікові значення яких спостерігалися у 2012-2013 рр. а найбільша волатильність характерна для цукру і цукрових буряків: найвища ціна на які мала місце у 2011 р., а до квітня 2020 р. скоротилася у 2,5 рази. За цими продуктами спостерігається стійке зростання до 2011 р., а потім таке стійке скорочення. Цей ринок для України в експортному вимірі можна вважати низько перспективним через домінування цукру з тростини, значними

обсягами виробництва цукру Індією та експортом її залишків, що сильно впливає на ціну. Крім того останнім часом з'явилася тенденція скорочення споживання цукру завдяки поширенню філософії здорового харчування, де цукор розглядається як продукт в більшій мірі шкідливий для здоров'я. Ціни на групу товарів «хліб і хлібопродукти, зернові і зернобобові» також поступово зростали до 2011 р., а потім знизилися до 2015 р. і фактично стабілізувалися. Загальне динаміка цін на рослинні олії та культури подібна до динаміки цін на цукор. Найбільше змінюваними варто визнати ціни на молоко й молочні продукти, які до кризового 2008 р. мала тенденцію до зростання, а в подальшому спостерігається як зниження, так зростання ціни. У цілому за останні роки за всіма продуктами спостерігається висока конвергентність динаміки – умовна стабілізація цін. Такий аналіз дозволяє визначити вірогідність збільшення ціни, а відповідно і конкурентоспроможності української продукції аграрного сектору, яка відноситься до цих груп.

Особливість зовнішніх аграрних ринків полягає в їх диференціації за товарами. Саме тому вплив ключового цінового фактору доцільно розглядати за окремими сільськогосподарськими продуктами. Україна експортує велику кількість продуктів аграрного сектору, але вирішальними є пшениця, кукурудза, насіння соняшника та соняшникова олія, ячмінь. Серед продуктів тваринництва найбільш популярним є мед.

Одним із найголовніших показників світових аграрних ринків виступає ціна на продукти. Вона формується під впливом багатьох об'єктивних чинників: обсягу виробництва, обсягу експорту та імпорту, рівня споживання тощо. З іншого боку, вона є ключовим індикатором прогнозування бажано рівня конкурентоспроможності продукції на зовнішньому ринку. На рис. 4 надано динаміку цін на ключові експортні продукти.

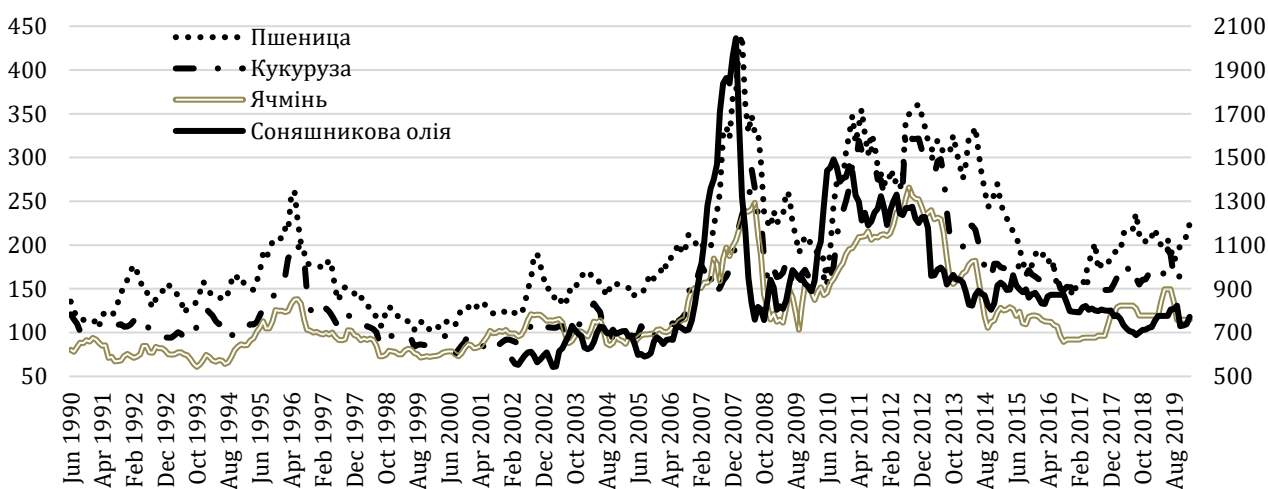


Рис. 4. Динаміка цін на ключові експортні продукти (дол. США за 1 т) [3]

Як бачимо, за більшістю продуктів спостерігалася однакова динаміка: з 1990 р. по грудень 2006 р. коливання цін були помірними і відносним зростанням у квітні 1996 р.; навесні 2007 р. почалося стрімке зростання до початку 2008 р., після чого мало місце таке ж стрімке падіння цін. Наступним піком для пшениці була весна 2011 р., а потім осінь 2012 р. У подальшому спостерігається поступове зниження ціни з помірним зростанням. Найнижчі ціни цього періоду на пшеницю мали місце восени 2016 р., після чого знову спостерігайте помірне зростання. Волатильність ціни на кукурудзу близьке до пшениця, але темпи зростання за останні 10 років значно нижче. Динаміка цін на соняшкову олію з кінця 2010 р. переважно негативна. Найменші зміни спостерігалися за цінами на ячмінь: після періоду зростання до літа 2008 р. мало місце стрімке падіння до весни 2009 р., а потім знову поступове збільшення до осені 2012 р. Після цього ціни поступово знижувалися із незначним збільшенням в окремі періоди, але в цілому із негативним

трендом. Загальна динаміка цін з початку 2013 р. за всіма розглянутими продуктами негативна до осені 2016 р. Після цього періоду спостерігається незначне поживлення і подальша стабілізація.

Ключовим питанням в оцінці впливу ціни на конкурентоспроможність продуктів аграрного сектору є прогнозування майбутніх рівнів. Аналіз рядів динаміки за допомогою програмного продукту Statistica дозволив виділити авторегресійні та циклічні компоненти (табл. 1) з використанням ARIMA. У результаті було отримано моделі зі значущим ковзним середнім, а період дослідження було взято з початку 2012 р., після сильних коливань кінця 2007 – початку 2008 р.. Розподіл залишків моделей дозволяє стверджувати, що отримані значення є статистично достовірними.

Таблиця 1. Часовий ряд динаміки пшениці ARIMA (0; 1; 0), (0; 1; 1)₄

Параметри	Значення	Асимпт. ст. похибки	Асимпт. t (129)	p	Нижня 0,95 % дов	Верхня 0,95 % дов
Qs (1)	0,687729	0,075334	9,129100	0,000000	0,538152	0,837305

Побудований прогноз ціни на пшеницю надано на рис. 5.

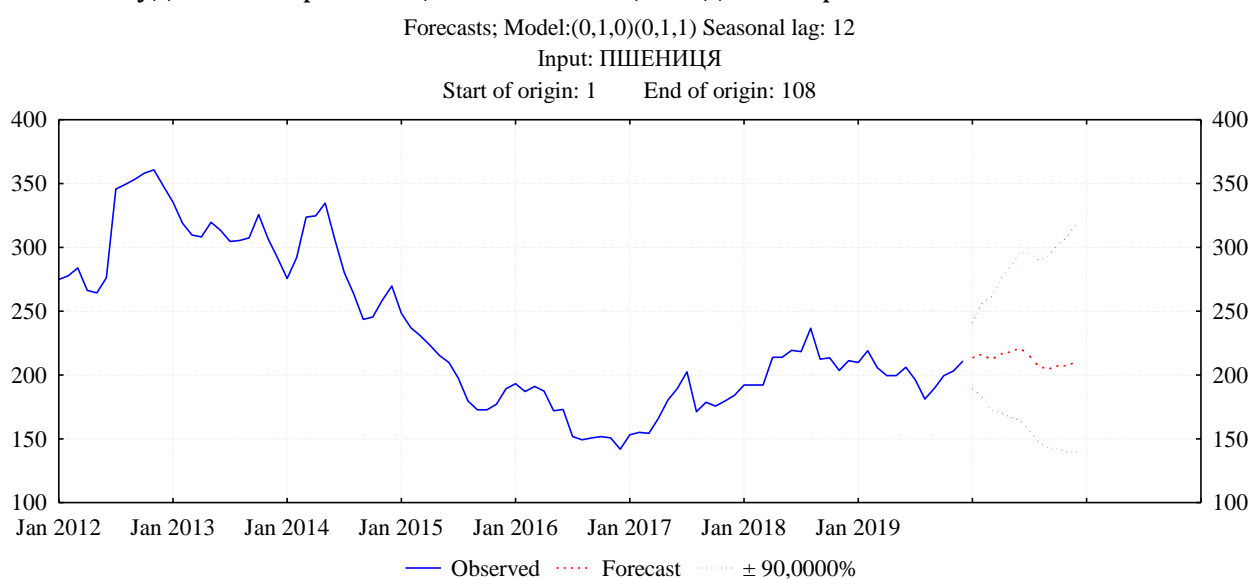


Рис. 5. Динаміка та прогноз ціни пшениці за моделлю ARIMA (0; 1; 0), (0; 1; 1)₄

Отримані значення дозволяють стверджувати, що в подальшому не прогнозується значних змін, що свідчить про необхідність врахування поточного рівня. Це означає, що значних змін у конкурентоспроможності за рахунок зростання цін не спостерігається.

Вирішальною характеристикою зовнішніх ринків є обсяг експорту товарів. На рис. 6 відображена динаміка у світовому розрізі досліджуваних культур. На основі аналізу можна стверджувати, що за всіма товарами спостерігається позитивний тренд. Не зважаючи на скорочення виробництва ячменю, його експорт поступово збільшується, що віддзеркалює зростання долі експорту у виробництві (рис. 7). Найбільш експортоорієнтованих культурою варто визнати соняшникову олію, обсяги зовнішньої реалізації якої стрімко почала зростати з 2006 р. Але за динамікою питомої ваги її експорту вона тривалий час була беззаперечним лідером: у 1996 р. її частка склала 48,8%, у 1998 р. – майже 50%.

Натомість останнім часом спостерігається скорочення (у 2016 р. – 26,8%) і наближення до показників інших товарів. Поряд із найбільшим зростанням обсягу експорту саме цього товару можна розглядати тенденцію щодо збільшення внутрішнього споживання і динамічного розширення ринку. Крім того, саме динаміка експорту соняшнику й соняшникової олії характеризується найбільшою волатильністю, що відображається у коливаннях по зростанню і скороченню обсягів, особливо за

останні роки. Поряд із сталим зростання експорту пшениці, поступово збільшується доля її експорту. В цілому, відносно стабільністю характеризуються динаміка частки експорту за кукурудзою і соняшниковою олією. Але останній властиві коливання, що відображає підвищений попит в окремі роки. Частки експорту пшениці, ячменю і соняшнику стабільно збільшуються. Це дозволяє розглядати ці міжнародні ринки як перспективні із стабільно зростаючим трендом.

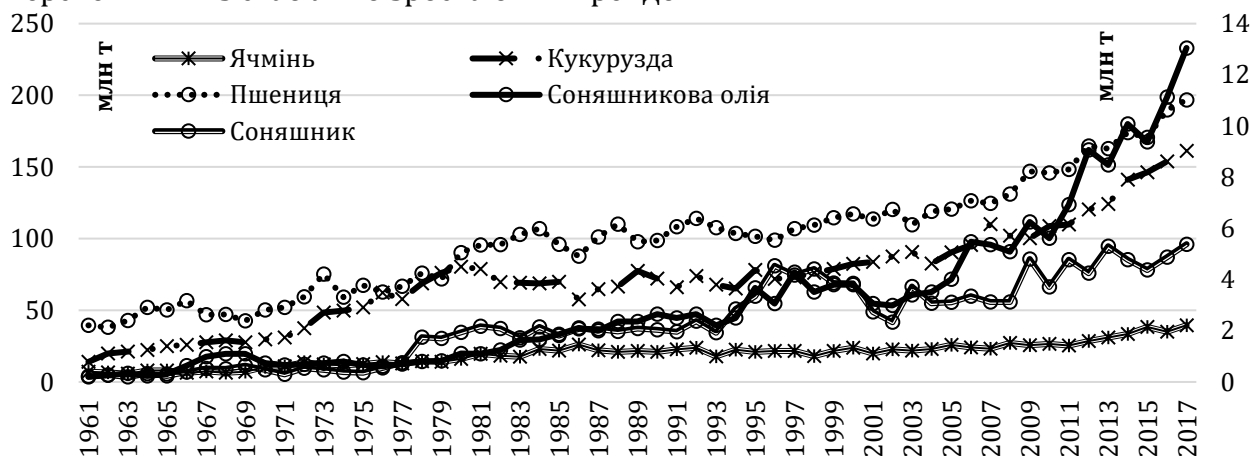


Рис. 6. Динаміка виробництва основних культур аграрного сектору України у світі [3]

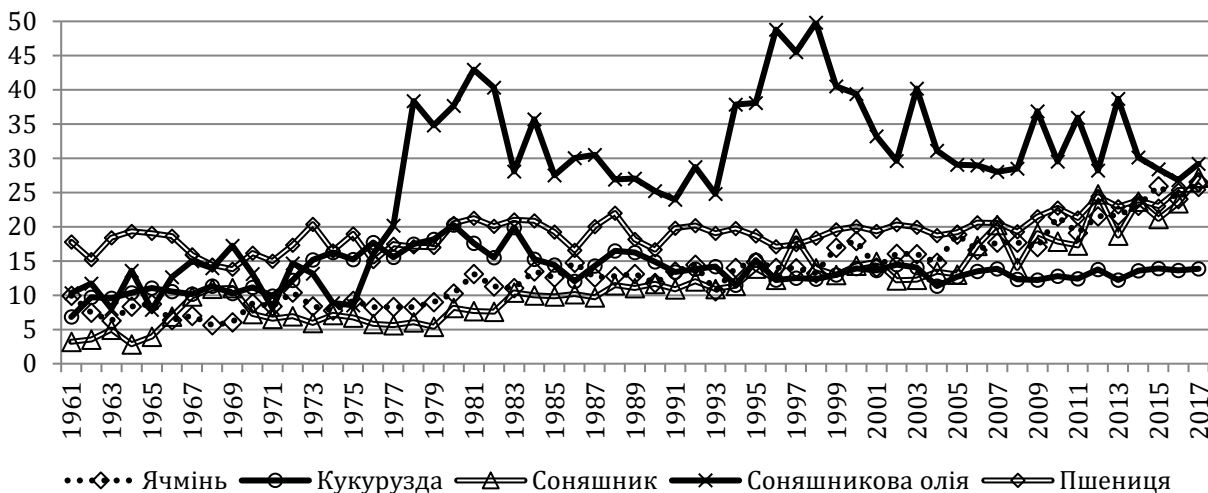


Рис. 7. Динаміка долі експорту у виробництві досліджуваних культур [3]

Важливим детермінантом зовнішніх аграрних ринків є рівень конкуренції на них. Кожний продукт експортується та імпортується окремими країнами, враховуючи їх внутрішнє споживання, рівень конкуренто-спроможності продукції і характер торгово-економічних зовнішніх відносин між партнерами. Найбільшими експортерами зернових за останні роки вважаються такі країни як: Росія, Аргентина, Австралія, Канада, Бразилія, ЄС, Казахстан, ПАР, США та Україна. За поточний маркетинговий рік (2018/2019) лідером за експортом пшениці є РФ із обсягом 35,4 млн т, на другому місці США – 25,48 млн т, на третьому місці Канада – 24,4 млн т, на четвертому ЄС – 23,31 млн т. Україна посідає п'яте місце з обсягом у 16 млн т. За обсягом експорту фуражного зерна лідером є США (54,9 млн т), на другому місці Аргентина (39,36 млн т), на 3-му місці Бразилія (39,05 млн т), на четвертому місці Україна (34,06 млн т). Основними споживачами українського експорту пшениці за останні роки (2017-2019 рр.) в загальній структурі виступають такі країни як: Індонезія (в середньому 14,1%), Єгипет (в середньому 13,8%), Бангладеш (в середньому 9,4%), Лівія (в середньому 3%), Марокко (в середньому 5,5%), Туніс (в середньому 5,4%), Філіппіни (в середньому 7%), Таїланд (в середньому 4,7%). Більшість інших країн в загальній структурі становлять менше 1%. Як

бачимо, основні споживачі українського експорту пшениці це країни, які розвиваються. А в Європу експортується лише близько 7%. Відповідно в розрізі прогнозу майбутнього попиту на пшеницю є актуальним дослідження рівня споживання даного продукту в конкретній країні, обсяг її запасів та основних конкурентів на даних ринках.

Подібний аналіз за соняшниковою олією за 2019 рік дозволяє виділити основних конкурентів-виробників: Росія (24,2%), країни ЄС (19,1%), Аргентина (7,2%), Туреччина (4,8%). Україна займає лідируючу позицію із виробництва та експорту цього продукту. Безпосередньо в структурі експорту України належить близько 56,1%, Росії – 23,1% [4]. Найбільшим споживачем соняшnikової олії традиційно виступає Індія, яка споживає близько третини всього експорту, Китай – 15,3%, Нідерланди – 10,1%, Ірак – 5,9%, Іспанія – 6,1%, Італія – 5,8% [5]. Для даного ринку є властивим поступове скорочення темпів зростання. Крім того, на відміну від пшениці використання соняшnikової олії є широко диверсифікований, а в загальній світовій структурі домінантною виступає пальмова, доля якої становить близько 40%, на другому місці – соєва (27,9%), на третьому – рапсова (13,7%). Соняшnikова олія займає лише четверте місце в структурі з обсягом 9,5%. Враховуючи культуру споживання олій окремими країнами, існує загроза поступового скорочення використання соняшnikової з перспективою заміни іншими. Прикладом може виступати український ринок, який за останній час все більше імпортує пальмову олію для широкого використання у виробництві готових харчових продуктів. Іншою загрозою виступає відчутна залежність від крупного споживача – Індії. Але конкурентними перевагами України залишаються сприятливі природно-кліматичні умови і культура вирощування соняшника.

Щодо вирощування безпосередньо соняшника Україна займає лідируючу позицію; на другому місці знаходиться Росія, на третьому – Європейський союз, на четвертому – Аргентина, а на п'ятому – Китай. Ці ж країни утримують провідні позиції на світовому ринку експорту соняшника: ЄС – 20%, Росія – 12,6%, Україна – 4%. Основні імпортери: Туреччина та ЄС (27% і 24,9%) [6].

Лідерами за вирощуванням високоолеїнових соняшників є Франція, Україна, Іспанія, Португалія, Аргентина і Угорщина. Їхнє вирощування сконцентровано в Європейському союзі.

Ринок ячменю характеризується за останні роки зростанням споживання, що обумовило скорочення запасів. Як зазначають експерти, саме це призвело до зростання цін [7]. Структура виробників залишається незмінною протягом тривалого часу: лідером виступає ЄС (18/19 маркетинговий рік) – 55,8 млн т, на другому місці Росія – 16,7 млн т, на третьому Канада – 10,2 млн т, на четвертому Австралія – 8,3%, на п'ятому Україна – 7,6 млн т. Ці п'ять країн виробили 69,3% всього світового ячменю. На поточний період прогнозується зростання обсягів виробництва всіх країн. Відповідно обсягам виробництва, ці ж країни входять до п'ятірки ключових експортерів, де частка України становить близько 15%. Але на відміну від ЄС, де експорт становить близько 10% від виробництва, Україна експортує близько 50% виробництва. Це відображає потужний внутрішній ринок споживання ячменю ЄС. Вищий показник ніж в Україні має Аргентина – більше за 60%. Більше половини виробництв експортує Австралія, а Росія більше чверті. Відповідно ці 5 експортерів покривають 80% ринку, що дозволяє класифікувати цей ринок як олігополістичний. Подібна ситуація відносно ячменю склалася і в розрізі імпорту: Саудівська Аравія імпортувала 6,8 млн т – 27%, Китай – 6 млн т – 24%, Іран – 12,2%. Ці імпортери є відносно постійними, враховуючи тенденції виробництва і споживання ячменю всередині країни. Експорт з України ячменю переважно орієнтований на ці ж країни.

У структурі світового ринку експорту кукурудзи Україна також займає провідне 4-те місце із часткою у 10%. після США (частка близько 38%), Аргентини (12,5%), Бразилії (12,1%). Традиційними імпортерами української кукурудзи є Китай (14,3%),

Єгипет (13,4%), Іспанія (11%), Нідерланди (13,3%). Світовими експортерами кукурудзи виступає Японія, Європейський Союз, Мексика і Єгипет.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, перш за все, варто визначити, що аграрний ринок відноситься до класичних галузей світового господарства. Рівень його розвитку в окремих країнах обумовлюється рядом чинників, серед яких ключовими виступають природно-кліматичні умови, існуючий досвід господарювання, культура споживання окремих продуктів на внутрішньому ринку й рівень державної підтримки і регулювання галузі. До глобалізаційних чинників варто віднести збільшення чисельності населення, що вимагає зростання виробництва продовольства, поширення культури споживання окремих продуктів із одних регіонів в інші, планетарні кліматичні зміни, а також функціонування і розвиток світових торговельних економічних організацій і регіональних об'єднань країн. Особливість розміщення виробництв аграрного сектору пов'язана із фактичною неможливістю їх переміщення, що виступило причиною закріплення за окремими країнами-виробниками здійснення окремих видів сільськогосподарської діяльності. Це дозволяє розглядати структуру основних виробників і експортерів як відносно сталу. З іншого боку, сучасні технології вирощування культур у рослинництві й відгодівлі тварин значно впливають на продуктивність, що вирішальним чином впливає на обсяг попиту. Впровадження генно-модифікованих культур спровокувало виникнення ринків екологічно чистих продуктів. Для українських виробників поряд із традиційними ринками перспективними варто розглядати ринки нішових культур, до яких відносять горох, арахіс, нут, сочевицю, сорго. Міжнародні аграрні ринки варто розподілити на такі: класичні сільськогосподарські; інноваційні, представлені переважно органічними продуктами; нішових культур; ринки продуктів тваринництва. Враховуючи поточну ситуацію, на даний момент, моніторингу варто піддавати саме класичні сільськогосподарські ринки, на які Україна постачає і буде постачати свої продукти аграрного сектору. Саме аналіз цих ринків наведено вище.

По-друге, конкурентоспроможність продукції аграрного сектору на зовнішньому ринку, враховуючи домінування окремих товарів рослинного походження, залежить переважно від рівня її якості за міжнародними стандартами й обсягів реалізації, так як собівартість продукції залежить виключно від внутрішніх ендегенних чинників. Це дозволяє стверджувати, що основний вплив зовнішніх ринків на конкурентоспроможність здійснюється через розглянуті показники на компоненту ціни та обсягу. На відміну від всіх інших галузей світового господарства вирішальним показником виступає рівень врожайності культур, значення якого впливає на обсяг отриманого доходу суб'єктами господарювання і валютної виручки при експорті. З іншого боку, висока урожайність по всіх країнах підвищує рівень конкуренції і знижує ціни, що в свою чергу знижує рівень конкурентоспроможності.

По-третє, проведений аналіз зовнішніх аграрних ринків дозволяє констатувати відносно сильні позиції українських експортерів за класичними продуктами рослинництва (пшениця, фуражне зерно, соняшник, соняшникова олія, ячмінь, кукурудза). На всіх цих ринках Україна входить до п'ятірки лідерів, а за ринком соняшнику і соняшникової олії очолює рейтинг. Олігополістичний характер конкуренції на цих ринках дозволяє прогнозувати подальше утримування поточних позицій, що в цілому свідчить про позитивний характер їх впливу на рівень конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції. Динамічними за рахунок високих темпів зростання варто розглядати ринки сої та ріпаку, які українські експортери вже активно освоюють. Серед перспективних варто виділити ринки нішових культур і екологічно чистих продуктів рослинництва, але їх ефективне освоєння вимагає вдосконалення

внутрішньої української транспортної логістичної системи й активної державної підтримки.

Список літератури

1. Мониторинг государственных и муниципальных услуг в регионе как стратегический инструмент повышения качества регионального управления: опыт, проблемы, рекомендации / С.И. Неделько, А.В. Осташков, С.В. Матюкин, В.Н. Ретинская, И.А. Мурзина, И.Г. Кревский, А.В. Луканин, О.С. Кошевой; под общ. ред. В.В. Маркина, А.В. Осташкова. Москва, 2008. 321 с.
2. Офіційний сайт Світової Організації Торгівлі. URL: <https://www.wto.org/>.
3. Офіційний сайт Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН. URL: <http://www.fao.org/faostat/ru/#data>.
4. Світовий ринок соняшникової олії та місце України. Веб-сайт. URL: https://expla.bank.gov.ua/expla/news_0066.html.
5. Експорт олійних культур цього року збільшився на 23,2%. Веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2813050-eksport-olijnih-kultur-cogoric-zbilsivsa-na-232.html>.
6. Основні тенденції розвитку світового ринку рослинних олій. Веб-сайт. URL: <https://pricereview.com.ua/articles-osnovini-tendentsii-rozvytku-svitovog>.
7. Світовий ринок ячменю. Веб-сайт. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1503945>.
8. Москаленко Н.О., Хвостіков А.І. Оцінювання впливу чинників зовнішньої торгівлі на розвиток ведення бізнесу в аграрному секторі. Бізнес Інформ. 2020. №7. С. 139-147.
9. Khvostikov A. Assessing the quality of international trade and economic relations in the agricultural sector. *Economies' Horizons*. 2020. № 1(12). pp. 91-101.
10. Лагодієнко В.В., Богданов О.О., Лагодієнко В.В. Місце та роль України на світовому ринку пшениці. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 2. С. 123-129. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-3-33>.
11. Лагодієнко В.В., Шаповалова І.О., Булюк В.В., Демченко А.М. Проблеми розвитку ринку праці сільських територій. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. №4, Том 3, 2020 (284). С. 299-308. DOI: [https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4\(3\)-54](https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4(3)-54)

References

1. *Monitoring gosudarstvennyh i municipal'nyh uslug v regione kak strategicheskij instrument povyshenija kachestva regional'nogo upravlenija: opyt, problemy, rekomendacii*. [Monitoring of state and municipal services in the region as a strategic tool for improving the quality of regional governance: experience, problems, recommendations]. (2008). In Nedel'ko, S.I., Ostashkov, A.V., Matjukin, S.V., Retinskaja, V.N., Murzina, I.A., Krevskij, I.G., Lukanin, A.V., Koshevoj, O.S. (ed.). In red. Markina V.V., Ostashkova A.V. (gn. ed.). Moscow. Russia.
2. Ofitsijnyj sajt Svitovoi Orhanizatsii Torhivli [Official site of the World Trade Organization]. Available at: <https://www.wto.org/>.
3. Ofitsijnyj sajt Prodoval'choi i sil's'kohospodars'koi orhanizatsii OON [Official site of the Food and Agriculture Organization of the United Nations]. Available at: <http://www.fao.org/faostat/ru/#data>.
4. Svitovyj rynek soniashnykovoi olii ta mistse Ukrainy [The world market of sunflower oil and the place of Ukraine. Website]. Available at: https://expla.bank.gov.ua/expla/news_0066.html.
5. Eksport olijnykh kul'tur ts'ohorich zbil'shyvsia na 23,2% [Exports of oilseeds increased by 23.2% this year]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2813050-eksport-olijnih-kultur-cogoric-zbilsivsa-na-232.html>.
6. Osnovni tendentsii rozvytku svitovoho rynku roslynnykh oliv [The main trends in the world market of vegetable oils]. Available at: <https://pricereview.com.ua/articles-osnovini-tendentsii-rozvytku-svitovoh>.
7. Svitovyj rynek iachmeniu [World barley market]. Available at: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1503945>.
8. Moskalenko, N.O., Khvostikov, A.I. (2020). «Assessing the impact of foreign trade factors on the development of doing business in the agricultural sector». *Biznes Inform*. no.7, pp. 139-147.
9. Khvostikov, A. (2020). Assessing the quality of international trade and economic relations in the agricultural sector. *Economies' Horizons*, no. 1(12). pp. 91-101.
10. Lagodiienko, V., Bogdanov, O., Lagodiienko, V. «Place and role of ukraine in the world wheat market». *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2019. Volume 4. № 3. С. 123-129. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-3-33>.
11. Lahodiienko, V.V., Shapovalova, I.O., Buliuk, V.V., Demchenko A.M. «Problems of development of the labor market in rural areas». *HERALD of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. №4, Tom 3, 2020 (284). S. 299-308. DOI: [https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4\(3\)-54](https://www.doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4(3)-54)

Стаття надійшла до редакції 10.05.2021 р.

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2021 рік. Том 6. № 2.